

Sağlık editörlüğüne güncel bakış

Dr. Recep Güloğlu

1959 yılında Gaziantep'te doğdu. 1982'de İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi'ni bitirdi. Halen İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Genel Cerrahi Ana Bilim Dalı'nda öğretim üyesidir. Güloğlu, Ulusal Travma ve Acil Cerrahi Dergisi'nin editörlüğünü yürütmektedir.

TÜBİTAK-ULAKBİM'in 20 Kasım 2009'da Ankara'da düzenlediği 'Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık 7. Ulusal Sempozyumu'ndan birçok arkadaşım gibi bende son derece yararlandım. Yoğun bir katılımı gerçekleşen bu toplantıdan olumlu tartışmalar yapıldığını görerek mutlu bir şekilde ayrıldığımı hatırlıyorum. Sağlık bilimleri süreli ulusal yayınlarında kalitenin, bilimsel ve etik standartların yükseltilmesi ve 'Türk Tıp Dizini Komitesi' çalış-

malarının tanıtımının amaçlandığı sempozyumda sağlık bilimleri süreli yayınlarının ulusal ve uluslararası platformlarda ve akademik alanda değerlendirilmesi, yayıncılıkta tartışmalı konuların (araştırmacı, yayıncı, izleyici, hakem, danışman, editör etikleri ve süreli yayınların standardizasyonu) paylaşımı ve yayıncılığın geleceği, elektronik yayıncılık, atıf sorunu, dizinlemenin geleceği, dergilerde etkinlik katsayısı (impakt faktör) gibi ana konular ele alınarak tartışılmıştı. Başkanlığını Dr. Orhan Yılmaz'ın yaptığı sempozyumda, "Tıbbi Etik ve

Deontoloji Bakış Açısıyla Araştırma ve Yayın Etiği" paneli, 'Akademik Yükseltmelerde Etik Kurul Deneyimleri' başlıklı konferans, Dr. Berna Arda'nın 'Bilim Üretiminde Dürüstlüğü Anlamı ve İntihal' başlıklı konuşması, Dr. Erdem Aydın'ın 'Araştırma ve Yayın Etiğinde Araştırmacının Değerler Sistemi' başlıklı sunumu, Doç.Dr. Nesrin Çobanoğlu'nun 'Ölümcül Olabilen Bulaşıcı Hastalıklarla İlgili Tıbbi Araştırmalarda Etik' başlıklı sunumu aklımda kalan önemli satırbaşlarından sadece birkaçı. Dr. Nezh Oktar-Dr. Gülden Akdal ikilisinin 'Editö-

rün Sorumluluğu ve Bağımsızlığı' sunumları ile Dr. Yeşim Gökçe Kutsal-Sevilay Karahan ikilisinin 'Bilimsel Makale Danışmanlarından Beklentiler' başlıklı sunumları da şahsen çok istifade ettiğim sunumlar olmuştur.

Bir tıp öğrencisinin de toplantıdaki konuşmacı bilim insanlarına ulusal yayıncılıkla ilgili rahatça soru sorabildiği bu ortam, ülkemizin sağlık yayıncılığı açısından bende büyük umutlar uyandırmıştı. Bu başarılı toplantıya katılanların istifade edebilmesi ve katılanlarında ilerde yararlı bir kaynak olarak başvurabilmesi için tüm sunumların basılı olarak katılımcılara ücretsiz dağıtılması da zarif bir katkı olarak kutlanması gereken bir girişimdi. Yurtdışında ise ICMJE (International Committee of Medical Journal Editors) ve WAME (World Association of Medical Editors) toplantılarında da tüm dünyadaki tıp dergileri editörleri arasında işbirliği ve iletişimi kolaylaştırmak, standartları yükseltmek amacıyla toplantılar yapılmaktadır.

Editörün sorumlulukları

Editörlük zor bir görevdir. Çünkü bir yandan derginin saygınlığını korumak ve bilime katkısının devamlılığını sağlamak, diğer yandan da araştırmacıların etik kurallar çerçevesinde korunması ve onlara saygı gösterilmesi gerekmektedir. Tüm editörler dergilerinin ulusal ve uluslararası dizinlere girmesini hedefler, bunun için özen ve çaba sarf ederler. İçerik ve hizmetlerin kalitesi, dili, zamanında yayınlanma, sık atf alma gibi kriterleri gerçekleştirmek için ekonomik ve yönetsel güç ve çaba gerekir. Süreli yayın yapan dergilerin özellikle de editörlerinin her türlü sorumluluğu günümüzde eskiye nazaran artmıştır. Bu sorumluluklar başlıca aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

- Şeffaflık (Saydamlık)
- Güvenilirlik
- Kaliteyi korumak ve artırmaya çalışmak
- Etik kurallara uyulması
- En uygun hakemlerin belirlenmesi
- Hakem ve yazarlarla ilgili yazışmaları takip, red, kabul ve teşekkür yazılarının en uygun formatta hazırlanması
- Gerektiğinde okuyuculara editörden mektup yazısı hazırlamak
- Derginin okuyucu sayısını, atf etki değerini, ulusal ve uluslararası etkinliğini artırmak
- Hem derginin ilgili olduğu bilim dalı/dallarıyla ilintili, hem de bilimsel değeri yüksek makaleleri seçmek ve yayımlamak

• Dergi sahibi (kişi, kurum, vs) ile okuyucu arasında bilimsel saygınlık çerçevesinde köprü oluşturmak

• Dergiyi zamanında yayımlamaya özen gösterme.

Editör, yayımlanmış makalelerde yer alan hata veya etik dışı noktaları da okuyucuya nazikçe bildirmek zorundadır.

Editör, ön yargısız davranmalı ve kendisine sunulan araştırmalarda taraf tutmamalıdır.

Editör, yayın sahibinin ticari kaygıları ile derginin bilimsel kurallarını birbirine karıştırmamalıdır.

Editör, bağımsızlığını hiçbir zaman yitirmemelidir.

Editör, makale basım sürecindeki tüm kişilerle (dergi sahibi, hakemler, araştırmacılar, okuyucular, basım yayındaki görevliler) arasında etik çerçevede olumlu iletişim köprüsü kurabildiği oranda başarılı olacaktır.

Elbette bu sonuç için sadece editörün çabaları yetmez. Dergi sahibi kişikurumun, editörün kendi ilgi alanındaki çalışmalarına öncesi, sırası veya sonrasında karışmaması gereklidir. Editörler hakkında en sık yanlış kanaat, onların bilimsel çalışmalar önündeki engel olarak görülebilmeleridir. Çünkü bilimsel açıdan yeterli olmayan makalenin ret mektubunda -zorunlu olarak- editörün imzası vardır. Oysa editör, dergisine gelen bilimsel içeriği iyi olan makaleleri kabul etmek, bunları yayımlamak ve böylece dergisinin bilimsel saygınlığını arttırmak için en istekli olan dahası bundan da mutluluk duyan kişidir. Bu nedenle editörün yazarlarla iyi iletişimi, ret mektuplarının özenli ve yazarları rencide edici söylemlerden uzak olarak hazırlanması çok önemlidir. Her editör bu konuya ciddiyetle özen göstermelidir. Dahası editörler asla yeri doldurulmaz, işlerine son verilmez insanlar da değildirler. Hatta genellikle maaşsız çalıştırılan insanlar oldukları için bu çok kolay yapılabilen bir işten çıkarma olabilmektedir. Ancak bu durum etik kurallara uyulmama, dürüstlük ihlali, karşılıklı güvensizlik gibi hukuki veya insani olumsuzluklara dayanmalıdır.

Editörlerin en yoğun ve zorlandığı işi makalenin o konuyla en çok ilgili hakemlere gönderilmesini sağlamaktır. Bunun için her çalışmayı ön değerlendirme yapmadan hakemlere göndermemelidir. Ancak çalışmacılar makalelerin en kısa zamanda değerlendirilmesini ve mümkünse kabul edilmelerini editörden beklemektedirler. Hakem görüşü olumlu ise zaten her editör gereğini yapacaktır. Ancak durum bu şekilde değilse editör istenen değişiklikleri veya kesin ret yazısını çalışmacılara hızla iletmelidir.

Benim yazarlara pratikteki önerim, çalışmalarını ilgi alanına uyumlu olan dergiye, yazım kurallarına uygun formatta, hatasız ve kolay okunur bir dil kullanarak göndermeleridir. Bu kurallara uyulması, hem editörün gereksiz yükünü azaltacak, hem de çalışmacıların olumlu beklentilerini karşılayacaktır.

Sonuç olarak, editörlük son derece ciddi sorumlulukları olan, zaman, emek ve fikir işçiliği gerektiren çok onurlu bir uğraştır. İletişim teknolojilerindeki baş döndürücü gelişmeler, bilgiye doğrudan ve kolay ulaşım konusunda avantajlar getirirken editörlüğün ağır sorumluluğunu biraz daha artırmıştır. Etik ilkelere uymayan hatalı veya yanıltıcı bilgiyi önlemek, bilim adamına güveni arttırmak için hepimiz emek sarf etmek zorundayız. Ulusal ve uluslararası süreli yayıncılığın güç kaybetmemesi, maalesef yakın geçmişte üzülerek şahit olduğumuz etik dışılık olgularının tekrarlanmaması için hepimiz elimizden gelen çabayı göstermeliyiz.

Kaynaklar

Göksoy E. Editörden " İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi: Tıp Eğitimi ve Sağlık Hizmetinde Nice 40 [+140]. Yıllara! ". *Cerrahpaşa Tıp Dergisi* 38: 1-2,2007

Güloğlu R. Editörden Mektup. *Ulusal Travma ve Acil Cerrahi Dergisi*, Volum 16 Sayı 1, 2010.

<http://www.icmje.org/> International Committee of Medical Journal Editors.

Kozak N. Türkiye'de Yayınlanan Akademik Dergilerin Zaman İçerisindeki Değişim Nedenleri: Sağlık, Sosyal, Teknik Bilim Alanlarında Yayınlanan Dergiler Üzerine Bir İnceleme. *Bilgi Dünyası* 2003; 4(2): 146-174.

Kutsal G. Y. Karahan S.: *Bilimsel Makale Danışmanlarından Beklentiler. Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık – Ankara, TÜBİTAK-ULAKBİM, 2009, s: 142-149.*

Oktar N, Akdal G.: *Editörün Sorumluluğu ve Bağımsızlığı. Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık – Ankara, TÜBİTAK-ULAKBİM, 2009, s: 139-141*

Onat A. *Türk Tıp Yayınları, Akademik Terfiler ve Yerli Dergilerde Kalite: Gözden Geçiri ve Bir Öneri. Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık-2005. Yılmaz O (Ed). TÜBİTAK-ULAKBİM, Ankara, 2005, s: 8-18.*

Özdemir A.. *Bilimsel Yazarlık Kriterleri ve Etik. Türk Tanısal ve Girişimsel Radyoloji Dergisi* 2004;10 (4):259- 261

Yalman A. *Editör sorunları ve sorumlulukları. Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık-2005 .Yılmaz O (Ed). TÜBİTAK-ULAKBİM, Ankara, 2005, s :3-5.*